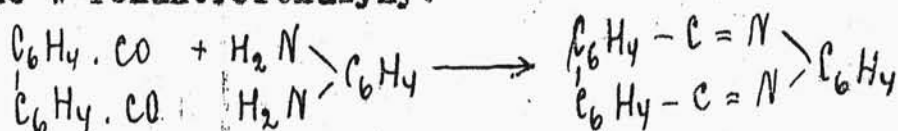

Nie jest lotny z parą wodną, jak chinony, z hydroksylaminą tworzy jednak monoksym, reagujący tautomerycznie:

Łatwo ulega kondensacji z ortodwuaminami, przechodząc w fenantrofenazyny:

Istnieją też węglowodory o bardziej skondensowanych pierścieniach, jak piren, chrysen, picen, reten; chrysen składa się z 4 pierścieni benzolowych, picen - z 2 pierścieni naftalinowych.

Z w i ą z k i h e t e r o c y k l i c z n e .

Cechą wspólną rozpatrywanych dotychczas związków pierścieniowych było to, iż posiadały one jednakowe pierścienie węglowe; stąd noszą one nazwę związków homocyklicznych /homo - podobne do siebie/.

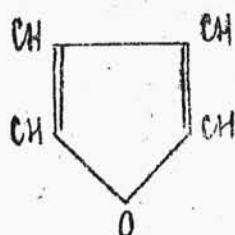
Poniżej rozpatrywane będą związki, w których pierścieniu prócz węgla są i inne pierwiastki.

Związki tej grupy noszą nazwę związków heterocyklicznych /heteros - różny/.

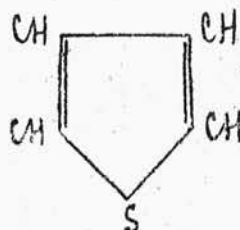
Zależnie od ilości pierwiastków, tworzących

pierścień, istnieją pierścienie trój-, cztero, pięcio-
sześć i wieloczłonkowe.

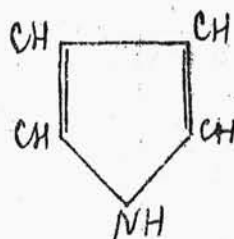
Pierścienie 5-członkowe.

furfuran

tiofen

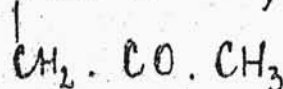
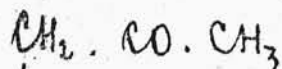

pyrrol

Własności tych 3 przedstawicieli pięcioczłon-
owych związków heterocyklicznych, jak i ich pochod-
nych /w szczególności tiofenu/, są bardzo podobne
do własności benzolu, względnie jego pochodnych.

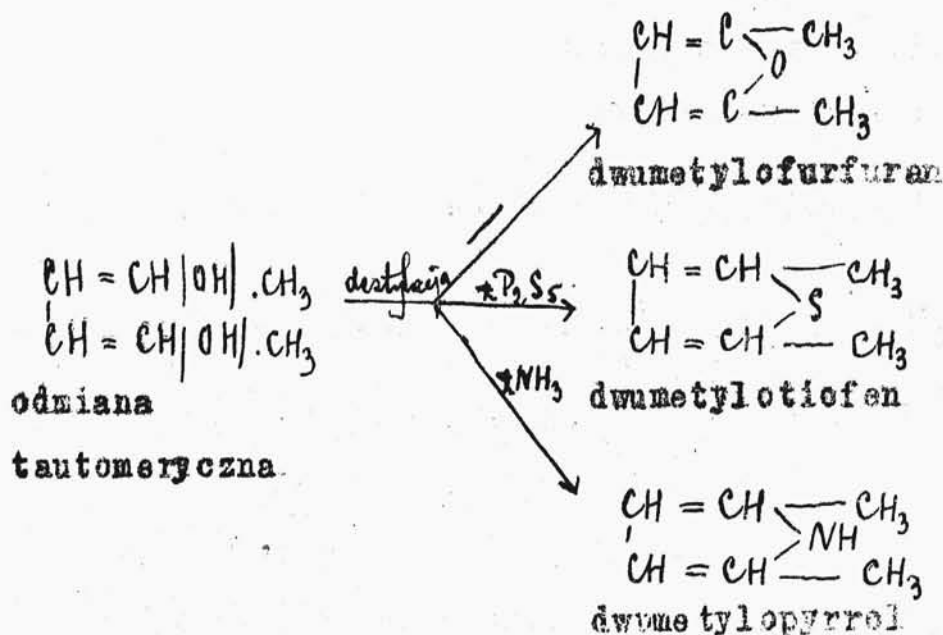
Furfuran, tiofen i pyrrol otrzymują się z dwu-
ketonów, które reagują w postaci odnów tetr-
merycznych i zamykają pierścień przez odzwoze-

nienie H_2O za pomocą destylacji, dając furfuran; i
a) działaniem P_2S_5 zastępują tlen siarką (tiofen), -
b) działaniem NH_3 zastępują tlen grupą NH :

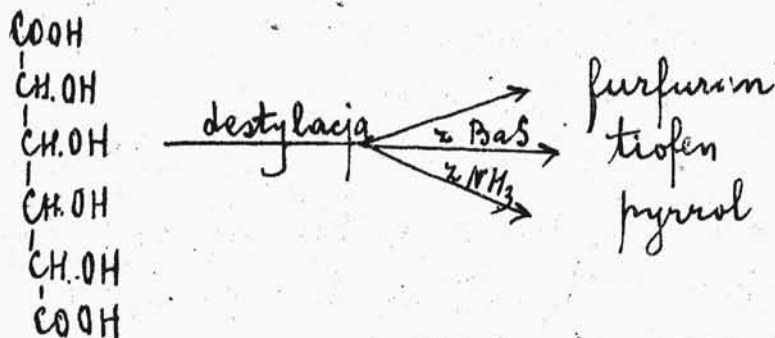

acetonilaceton.

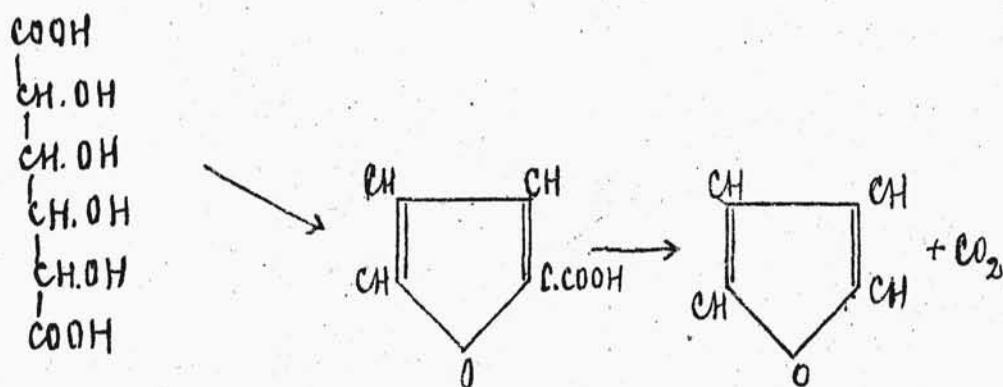

Związki te można też otrzymać przez destylację kwasu śluzowego w analogiczny sposób, jak z dwuketonów:

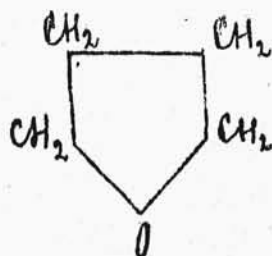
Furfuran otrzymuje się przez destylację kwasu śluzowego, przychem początkowo powstaje kwas pyrośluzowy, czyli furfurano-karbonowy o

wzorze ogólnym $C_4H_3O^x/COOH$, w którym tlen $x/$ nie jest składnikiem ani grupy OH, ani grupy COOH, gdyż pod wpływem metalicznego sodu nie wydziela się H_2O , ani też grupy CO, albowiem z hydroksylaminą nie daje oksymu; jest to tlen tlenku. Przy dalszym ogrzewaniu kwas pyrośluzowy wydziela CO_2 i przechodzi w furfuran:

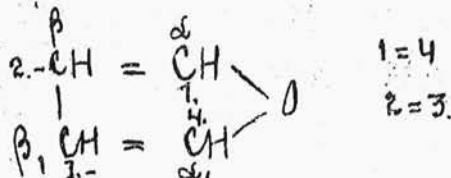

Jest to ciecz, nierozpuszczalna w wodzie; posiada zapach chloroformu; pary jego barwią drzazgę seosową, zwilżoną HCl , na zielono.

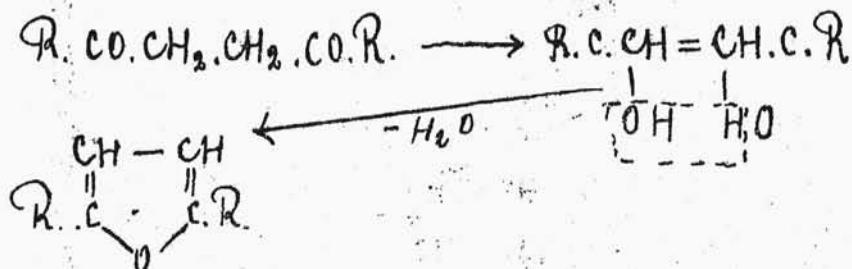
Przy przepuszczaniu par furfuranu z H nad drobno sproszkowanym Ni , ogrzanym do 170° , następuje redukcja, przyczem powstaje c z t e r o - h y - d r o f u r f u r a n :

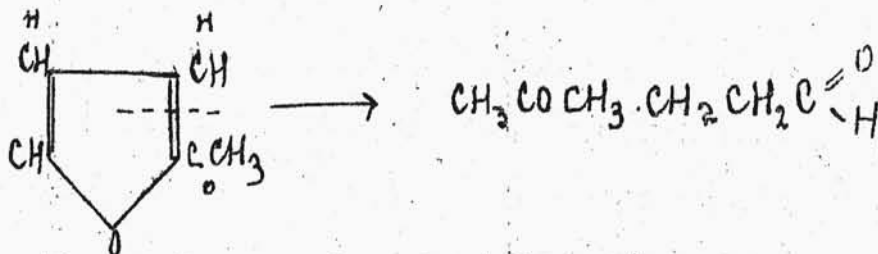
Dla odróżnienia poszczególnych pochodnych furfu-
ranu numeruje się pozycje, jak następuje:

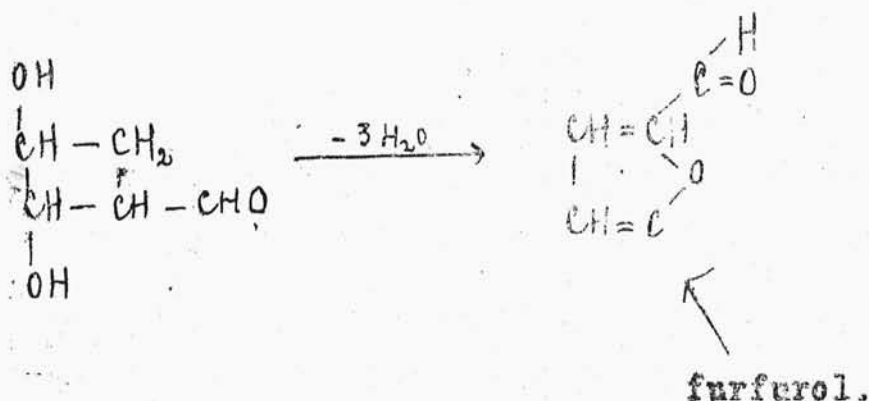
Pochodne furfuranu otrzymują się z odpowiednich pochodnych 2-ketonów, które reagują według wzoru tautomerycznego:

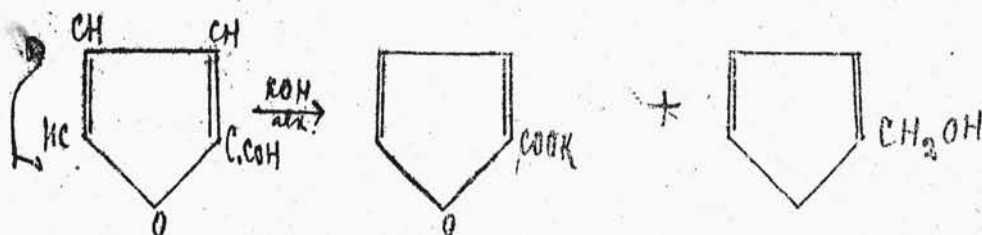
M e t y l o f u r f u r a n . znajduje się w
dziegciu; przez ogrzewanie z HCl /hydroliza/ two-
rzy się aldehyd lewulinowy:

Furfural jest to aldehyd kwasu pyroglukowego; otrzymuje się przez destylację cukru, - pentoz /aldozy/ z HCl:

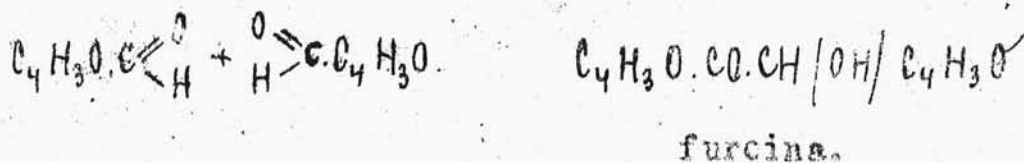

Z aniliną i CH_3COOH daje barwnik czerwony /reakcja rozpoznawcza/. Podobnie jak aldehyd benzoowy tworzy oksymy, hydrazony: z KOH daje kwas furano-karbonowy i alkohol furfuranowy:

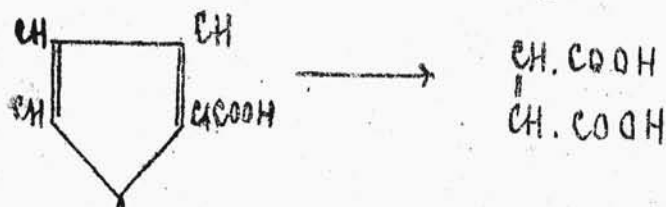
Z amonjakiem daje f u r f u r a m i d

/ $\text{C}_4\text{H}_3\text{OCH}/3\text{N}_2$, który przez ogrzewanie rozkłada się z powrotem na furfurol i NH_3 , a przez gotowanie z KOH daje izomeryczną furfurynę. Podobnie jak aldehyd benzoowy pod wpływem KCN przechodzi w benzoinę, tak furfurol tworzy f u r o i n ę .

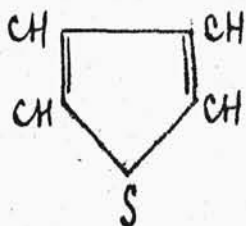

Alkaliczny roztwór furoiny utlenia się na powietrzu na f u r i l $C_4H_3O.CO.CO.C_4H_3O$.

K w a s f u r f u r a n o - k a r b o n o w y /pyrosluzowy/ otrzymuje się przez utlenienie furfuralu AgO . W przeciwieństwie do furfurolu zachowuje się jak związek alifatyczny; odbarwia $KMnO_4$, przyłącza 4 atomy Br , - posiada więc własności związku nienasyconego. Przez ogrzewanie z wodą bromową powstaje kwas fumarowy:

T i o f e n otrzymany został w 1883 r. przez V. Meyera z surowego benzolu, otrzymanego przez destylację smoły pogazowej.

Benzol taki zawiera zanieczyszczenia w postaci tiofenu, tiotoluenu /metylotiofenu/ i tioksylenu /dwumetylotiofenu/. Oddzielenie tych składników drogą destylacji

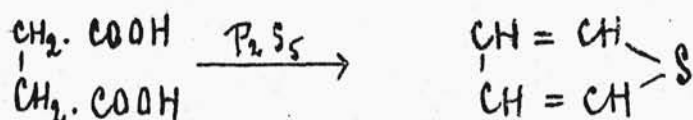
jest trudne ze względu na zbliżone punkty wrzenia; uskutecznia się je przez kłócenie surowego benzolu ze stęż. H_2SO_4 . Roztwór tiofenu daje z izatyną niebieski barwnik - i n d o f e n i n ę :

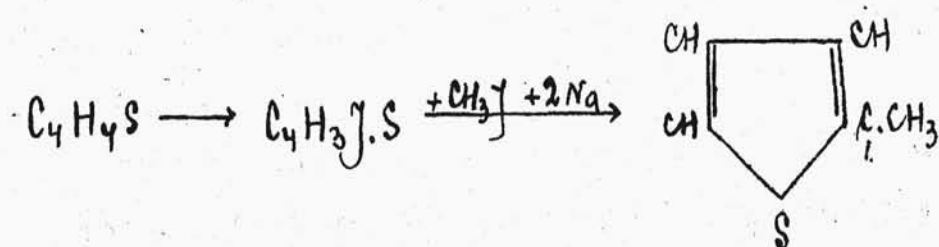
Własność dawania z iratyną wodoru H₂O, niebieskiego barwnika jest wspólną wszystkim połączeniom tiofenowym; stosuje się też jako reakcja rozpoznawcza na tiofen i pochodne / reakcja indofenina - wa / .

Najlepsza metoda wydzielania tiofenu z surowego benzolu polega na gotowaniu go z octanem rtęciowym, a wytworzony 2 oksy-octan tiofenortęciowy $C_4H_3S / HgOCCCH_3 / . HgOH$ przez gotowanie z HCl rozkłada się na HgCl i tiofen.

Syntetycznie otrzymuje się z kwasu bursztynowego przez ogrzewanie z P₂S₅:

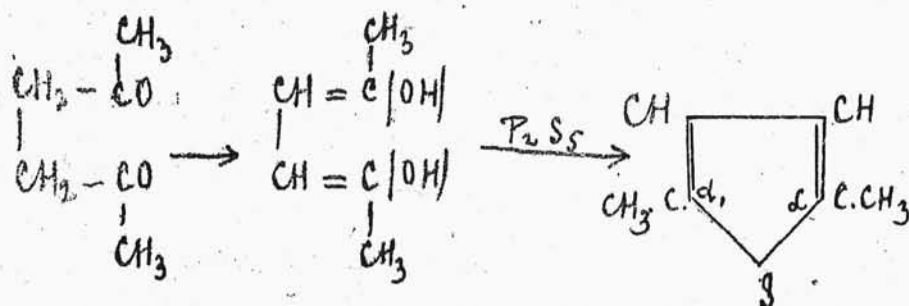
Homologi otrzymuje się analogicznie do homologów benzolu:

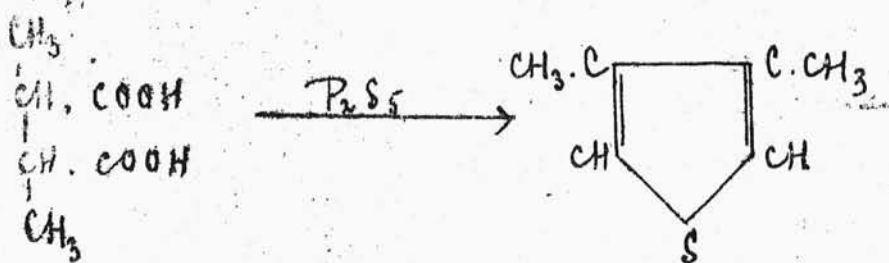
1-metylo-tiofen.

lub według metody ogólnej z pochodnych γ -diketonów, które reagują według wzoru tautomerycznego:

β - pochodne tiofenu otrzymuje się z podstawowego kwasu bursztynowego:

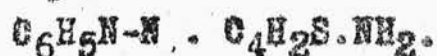

Zachowują się podobnie jak pochodne benzolu, dają przez utlenienie odpowiednie kwasy karbonowe:

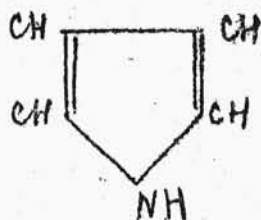
W onierowaniu daje tiofen produkty substytucji aż do 4-podstawionych pochodnych, np. $\text{C}_4\text{H}_4\text{S}$. Nitropochodne tiofenu otrzymuje przez wprowadzenie powietrza nasyconego parami tiofenu do

działającego HNO_3 ; mogą się wytworzyć też dinitro-pochodne. Przez redukcję, która zachodzi trudniej niż przy nitrobenzolu, powstaje aminotiofen, związek mniej trwały od aniliny; trwalszym jest chlorowodorek aminotiofenu. Aminotiofen nie ulega reakcji diazowej; z solami dwuazotowymi wytwarza barwnik.

Grupa pyrrola.

Pyrol - /nazwa pochodzi od pyrros - ognisto-czerwony/ jest aminą drugorzędową,

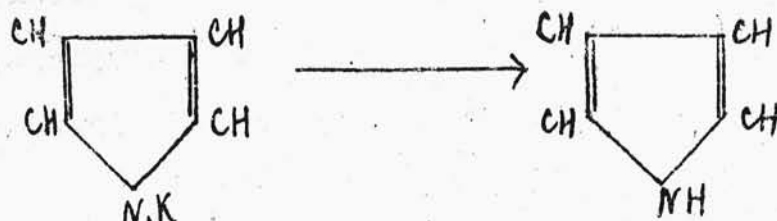

posiada charakter słabej zasady, występuje w smole pogazowej i w olejku Dippla, otrzymanym przez destylację kości

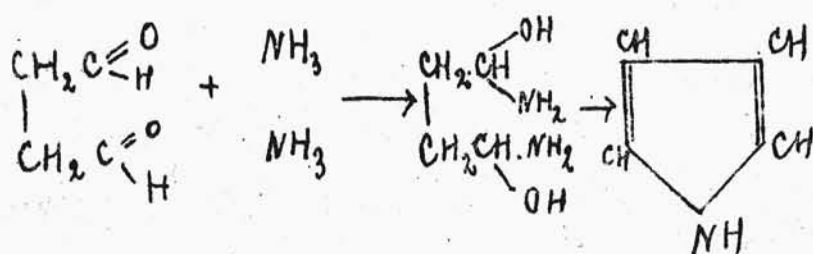
nieodtłuszczonych; w przyrodzie znajdują się pochodne pyrrolu jako alkaloidy; pochodne pyrrolu są też jednym z produktów odbudowy ciał białkowych.

Pyrol otrzymuje się z olejku Dippla w ten sposób, iż we frakcji, destylującej przy $115-120^\circ$ po ucinieciu zen przez klócenie z H_2SO_4 i następnie z sodą - zasad pirydynowych, oddziela się pozostałe nityle kwasów tłuszczowych, przez zmydlenie, a wysuszoną pozostałość traktuje się metalicznym potasem w celu przeprowadzenia pyrrolu w sól - potasek

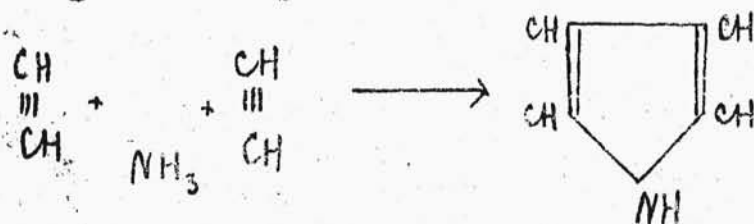
pyrrolu, który przez działanie H_2O rozkłada się, dając wolny pyrrol:

Syntetycznie otrzymuje się pyrrol z aldehydem bursztynowym przez działanie NH_3 :

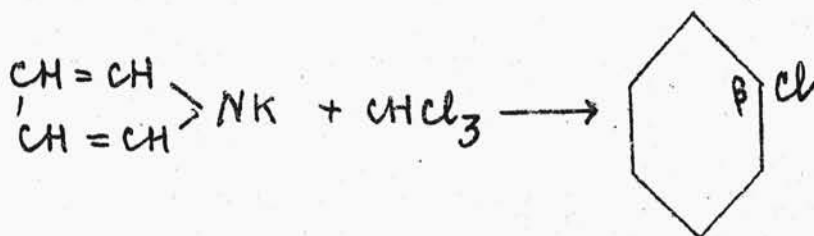
lub przez przepuszczenie acetylenu i NH_3 przez słabo ogrzane rury:

Reakcja ta tłumaczy powstawanie pyrrolu w smole pogazowej. Jest to bezbarwna ciecz, lżejsza od wody, na świetle brunatnieje. Fakt, iż można wytworzyć sól potasową, wskazuje na podobieństwo do fenolu; podobnież jak z fenolu działaniem CO_2 .

i CCl_4 otrzymuje się kwas salicylowy, z pyrolu w ten sam sposób powstaje kwas pyrolo-karbonowy. Roztwory pyrolu w słabych kwasach dają przy ogrzaniu bezpostaciowy czerwony osad - o z e r w i e n i e p y r o l o w e ; z mocnymi kwasami daje pyrol produkty żywcowate.

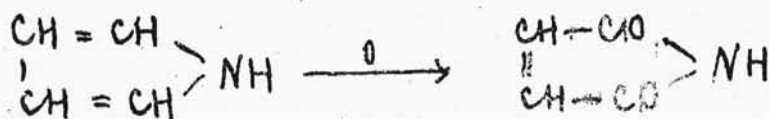
Przez ogrzewanie pyrolu z CHCl_3 wobec etylanu sodowego powstaje pierścień pirydynowy:

β chloropirydyna.

Reakcję tę można tłumaczyć w ten sposób, iż węgiel chloroformu wsunął się niejako między dwa węgle pierścienia pyrolowego.

Przez utlenienie pyrolu powstaje imid maleinowy:

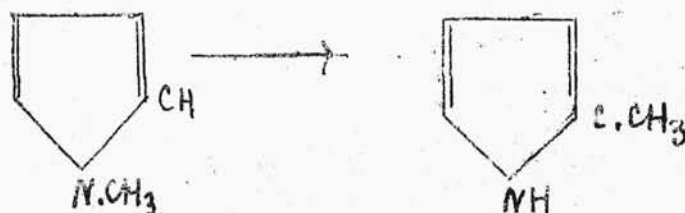
Wśród pochodnych należy odróżniać: C - pochodne, które / α i β / powstały przez zastąpienie w pyrolu wodoru przy węglu; i N - pochodne, w których substytut zastępuje H przy azocie.

Przykładem C - pochodnej jest o z t e r o - j o d o p y r o l , posiadający własności antyseptyczne, nie mający ostrego zapachu jodoformu i dlatego często stosowany w medycynie zamiast tego ostatniego. Przykładem E pochodnej może być wymie-

niony przy opisie otrzymywania pyrolu z olejku Dieppla potasek pyrolowy. Istnieje też możliwość przejścia jednej odmiany pochodnej w drugą:

H - metylopyrol przez ogrzewanie do wyższej t° przechodzi w C - metylopyrol /analogja do aniliny, przejście metyloaniliny w toluidynę/:

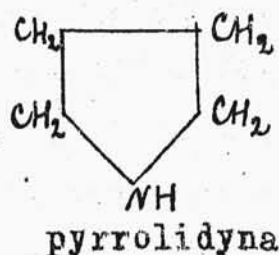
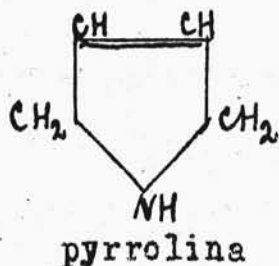

Biszowyk ważny w chemii biologicznej barwnik kwi zawiera w składzie swoim, jak to wykazali Nencki i Zaleski, pochodne pyrolu: homopyrol, izohomopyrol, kryptopyrol i t.p. Fakt istnienia w barwnikach tych pochodnych pyrolu potwierdza się i tem, że przez utlenienie owych barwników

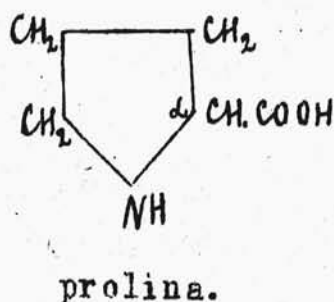
otrzymuje się pochodne imide kw. maleinowego z zastąpieniami wodorami w pozycji β -. Barwnik krwi, hemoglobina /białko krystalizujące ze krwi/, rozkłada się pod wpływem łagodnego działania kwasów na g l o b i n ę - ciało białkowe-i hemochromogen, który się natychmiast utlenia, - h e m a t y n ę, ciało barwnikowe. Ze krwi daje się też otrzymać barwnik krystaliczny zwany h e m i n ą o wzorze $C_{34}H_{32}O_4 \cdot N_4FeCl$, która jest estrem HCl hematyny o wzorze $C_{34}H_{32}O_4N_4FeOH$.

Hemina, jak i hematyna, pod wpływem mocnych kwasów odszczepia Fe i daje związki, zawierające pierścienie pyrolowe, posiadające charakterystyczne widmo absorbcyjne i zabarwienie intensywnie czerwono - t.j. p o r f i r y n y . Do tej grupy należy h e m a t o p o r f i r y n a $C_{34}H_{38}O_6N_4$, otrzymana z barwnika krwi przez działanie $CH_3COONa + HBr$. Marchlewski otrzymał podobny związek z chlorofilu /barwnika roślin/ t.zw. f i l o p o r f i r y n ę o wzorze $C_{34}H_{32}O_2N_4$, zawierającą o 4 atomy tlenu mniej, niż hematoporfiryna. Produktem pośrednim, zawierającym o 2 atomy tlenu mniej od hematoporfiryny, jest otrzymana przez Nenckiego przez redukcję tej ostatniej m e z o p o r f i r y n a o wzorze $C_{34}H_{38}O_4N_2$.

Zarówno mezoporfiryna, otrzymana ze krwi, jak i filoporfiryna, otrzymana z chlorofilu, dają przez redukcję hemopyrol. Prace te są podstawą do stwierdzenia pokrewieństwa barwnika krwi i barwnika roślin. Barwnik krwi można uważać za złożoną sól żelazową porfiryny, barwnik roślinny - za złożoną sól magnezową porfiryny. Przy redukcji pyrołu pyłem cynkowym i kwasem octowym lub mineralnym otrzymują się dwu i czterohydropochodne:

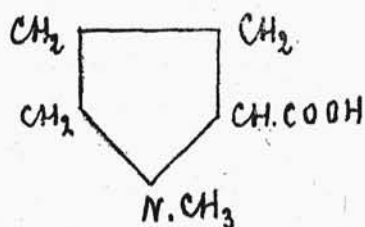

Ciała te są produktami rozkładu białek i alkaloidów; Fischer otrzymał przy gotowaniu kazeiny, albuminy lub włókienka krwi z HCl, - kwas pyrrolidyno - - karbonowy, t.zw. prolinę.

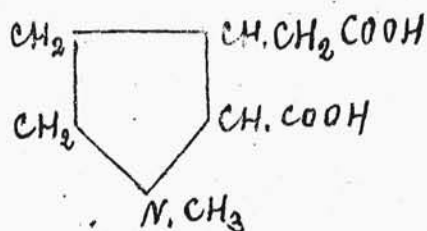

t r o p i n o w y .

Produktami odbudowy alkaloidów - atropiny i kokainy - są kwasy: metylpyrrolidyno - karbonowy / / t.zw. h y g r y - n o w y / i metylpyrrolidyno - karbono - β - octowy - t.zw.

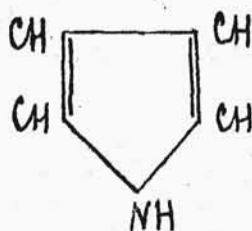
kw. hygrynowy.

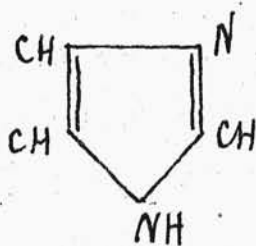
kw. tropinowy.

A Z O L E .

Związki tej grupy dają się wyprowadzić z pyro-
lu przez podstawienie grupy CH w pozycji α lub β
- azotem:

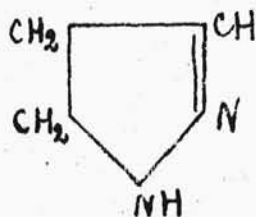

pyrro-monazol
pyrazol.

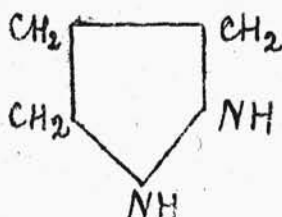

pyrro - - monazol
imide-azol
/glioksalina/.

Pyrazol, jak i pyrol daje 2 i 4-hydropochodne.

pyrazolina

pyrazolidyna